

نقش فرماندهان و مدیران در پیشگیری از جرم با تأکید بر ارتشا^۱

سرهنگ دکتر اکبر وروایی^۲

سرهنگ ستاد علیرضا صوفی^۳

سرهنگ باقر جعفری^۴

چکیده

هدف این مقاله شناسایی نقش فرماندهان و مدیران در پیشگیری از جرم ارتشا است. این تحقیق به روش توصیفی - پیمایشی طراحی و پس از تنظیم پرسشنامه با نظرسنجی از خبرگان و کارشناسان اهل فن با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای ۱۹۷ نفر از کارکنان فرماندهی انتظامی تهران بزرگ به عنوان نمونه آماری انتخاب شد. نتایج تحقیق براساس نظر پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد نقش‌های مهم فرماندهان و مدیران در پیشگیری از جرم ارتشا شامل اطلاعاتی - امنیتی، فرهنگی - اجتماعی، انتظامی و خدماتی است که در زمینه کاهش وقوع جرم، جلوگیری از تکرار جرم، کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم و پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار نقش ایفا می‌کند. در محور کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم، جلوگیری از معاشرت با افراد نایاب با رتبه میانگین ۲۹/۱۸ و افزایش سطح حقوق و مزایای کارکنان با رتبه میانگین ۱۲/۷۳ در محور جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم، تلاش در جهت رفع آلودگی محیط کار و جو آلوده به رشوه خواری با رتبه ۳۱/۴۷ و تلاش در رفع فرهنگ غالب واسطه‌گری در امور نامشروع با رتبه میانگین ۲۳/۶۱ و در محور کاهش فرصت‌های ارتکاب ارتشا تلاش در جهت پایش اداری محیط کار با میانگین رتبه‌ای ۳۴/۵۷ و جلوگیری از داشتن شغل‌های کاذب در بین کارکنان با میانگین رتبه‌ای ۱۹/۴۴ به ترتیب بیشترین و کمترین اولویت را دارد.

واژگان کلیدی

رشوه، ارتشا، پیشگیری از جرم، کارکرد مدیریتی، مبارزه با فساد، سلامت اداری.

۱. تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۲/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۳/۵

۲. استاد یار دانشگاه علوم انتظامی

۳. مربی پژوهشی سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا Email: bazresi_DTK@yahoo.com

۴. کارشناس ارشد مدیریت انتظامی

مقدمه

ناجا همواره در تلاش است تا در جهت کاهش و کنترل جرائم اقدامات مؤثری به عمل آورد تا بتواند در راستای مأموریت خود موفق باشد؛ از جمله اقداماتی که در این خصوص حائز اهمیت زیادی است، پژوهشهای علمی و کاربردی با این اهداف است. برخورد با جرائم و اقدامات پیشگیرانه پلیس همیشه به صورت سنتی صورت می‌گرفته و با عنایت به تغییراتی که در سطح جامعه از ابعاد مختلف علمی، فنی، فرهنگی و... به وجود آمده، لازم است پلیس نیز در نگاه و رفتار خود نسبت به مأموریت‌هایش بازنگری و تغییری متناسب با وضعیت موجود به کار برد.

هنگامی که در جامعه، میزان ناهنجاریها و معضلات اجتماعی افزایش می‌یابد و یا وضعیت امنیتی شهر دچار اختلال می‌شود، غالب افراد نگاهشان متوجه پلیس است. نیروی انتظامی در ایران به عنوان سازمان برقرارکننده نظم و امنیت داخلی با حضور پیوسته و فعال خود در عرصه اجتماع، می‌تواند منادی بروز امنیت در جامعه باشد؛ اما نکته مهم نوع حضور ناجا در اجتماع و تعامل با مردم و کسب اعتماد آنان است؛ زیرا اگر ارتباط ناجا با مردم به صورت تقابلی صورت پذیرد در این صورت موجب افزایش ترس و اضطراب در جامعه می‌گردد اما در صورتی که حضور ناجا در اجتماع به صورت تعاملی با مردم باشد، سبب ایجاد و افزایش امنیت و اعتماد عمومی می‌شود.

از جمله عواملی که بر اعتماد عمومی ناجا و روابط تعاملی آن خدشه وارد می‌سازد، بروز جرائم در میان کارکنان پلیس است بویژه جرم ارتشا، که در ارتباط مستقیم با مردم صورت می‌گیرد؛ ارتشا از جمله جرائمی است که از قدرت ناشی می‌شود که طی آن دارندگان قدرت اعم از رسمی (دولتی) و غیررسمی (غیردولتی) با استفاده از اختیارات ناشی از منابع قدرت به ارتکاب آن دست می‌زنند. در این میان پلیس به علت ارتباط پیوسته و مستقیم با مردم و حوزه وسیع اختیارات قانونی خود بیشتر در خطر ارتکاب جرم ارتشا هستند.

۱. مسئله تحقیق

پلیس در هر کشوری به منزله نمادی از قانون و نظم حاکم بر جامعه و سمبل اقتدار حاکمیت دولت است. در جمهوری اسلامی ایران نیز علاوه بر این، پلیس الگویی از اخلاق و

ایمان است و اصل جامعه محوری را همواره در دستور کار خود قرار داده است. برای اینکه پلیس بتواند به اهداف خود، که همان برقراری نظم و امنیت در جامعه است برسد، باید در جهت ارتقای توانمندی خود تلاش کند؛ از جمله این ویژگیها سلامت و صحت عمل پلیس است. پلیس تا خود سالم و دارای صحت عمل نباشد، نمی تواند بخوبی ایفای نقش کند.

مسلماً عواملی که موجب بروز این معضل می شود، متعدد است و می تواند در انواع مختلفی دسته بندی شود؛ مثلاً ساختار پلیس، نوع رفتار او و یا عواملی که به صورت زمینه ای وجود دارد و بستر لازم را برای ایجاد ارتکاب جرائم فراهم می آورد.

از آنجا که ایجاد امنیت و آسایش فردی و عمومی بر عهده نیروی انتظامی کشور است، هرگونه خللی در آن می تواند امنیت و ثبات حکومت و جامعه را خدشه دار سازد. کارکنان کلانتریها به این دلیل که پیوسته با ارباب رجوع در ارتباط هستند و بخشی از کارهای اداری، قضایی و خدماتی مردم در این محل صورت می گیرد، بیشتر در مظان ارتکاب جرم ارتشا قرار دارند؛ لذا بررسی عوامل مؤثر در پدیده شوم ارتشا، که می تواند این وظیفه را مختل سازد، اهمیت ویژه ای دارد. این تحقیق بر آن است تا نقش فرماندهان و مدیران انتظامی را در پیشگیری از جرم ارتشا در زمینه کاهش وقوع جرم، جلوگیری از تکرار جرم، کاهش فرصتهای ارتکاب جرم و پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار را مورد شناسایی قرار دهد.

۲. تعاریف و مفاهیم

۲-۱. رشوه و ارتشا

رشوه کلمه ای عربی از ماده رشو، و در زبان فارسی و در گویشهای مختلف به هر سه صورت رشوه، رُشوه، رَشوه مصطلح است. «هم چنین از نظر لغوی به معنی آنچه که به کسی بدهند تا کاری برخلاف وظیفه خود انجام بدهد یا حق کسی را ضایع و باطل کند یا حکمی برخلاف حق و عدالت بدهد.» مصدر ثلاثی مزید رشوه از باب افتعال، کلمه «ارتشا» است و آن به معنی گرفتن رشوه است (عمید، ۱۳۸۱: ۱۲۳۸).

مقدس اردبیلی در «شرح ارشاد» بر خلاف اقوال ذکر شده، رشوه را به معنای جعل می داند و می فرماید: رشوه در لغت همان جعل است و همان چیزی است که در برابر حکم حق یا باطل داده

می‌شود که بر رشوه دهنده نیز مطلقاً حرام است (جلد ۱۲: ۴۸).

امام خمینی(ره) در «تحریر الوسیله» کتاب قضا می‌فرماید: گرفتن رشوه و دادن آن برای رسیدن به حکم باطل حرام است؛ بلکه اگر تحصیل حق متوقف بر آن باشد برای دهنده جایز است (امام خمینی(ره)، ۱۳۸۰).

در تحریر الوسیله آمده است: «گرفتن رشوه و دادن اگر به حکم باطل منجر شود حرام است. اگر کسی رسیدن به حقیق موقوف بر دادن رشوه به قاضی باشد برای او جایز است اما برای گیرنده رشوه حرام است؛ حال آیا در زمینه محق بودن رشوه و عدم توقف رسیدن بدان حق بر رشوه، پرداخت آن به قاضی جایز است، برخی فتوای جایز داده‌اند؛ اما احتیاط قوی آن است که ترک شود و نیز بر مرتشی است مال یا پولی را که به عنوان رشوه گرفته است به صاحب آن برگرداند» (امام خمینی(ره)، ۱۳۸۰).

حضرت علی(ع) در نهج البلاغه می‌فرماید: «انما هلك من كان قبلکم انهم منعوا الناس الحق فاشتروه واخذوهم بالباطل فاقتدوا»: «پیشینیان شما از آن روی هلاک شدند که حق مردم را ندادند و مردم ناگزیر، حق خویش را با پرداخت رشوه به دست آوردند و آنها مردم را به باطل کشاندند و مردم به ناچار از باطل پیروی کردند» (نهج البلاغه، محمد دشتی، ۱۳۸۴). در کتاب ترمینولوژی حقوق، رشوه با این تعریف ارائه شده است که: «رشوه دادن مالی است به مأمور رسمی و یا غیر رسمی دولتی و یا بلدی به منظور انجام کاری از کارهای اداری یا قضایی ولو اینکه این کار مربوط به شغل گیرنده مال نباشد؛ خواه مستقیماً این مال را دریافت نموده باشد و یا به واسطه شخص دیگر آن را دریافت نموده باشد و نیز فرق ندارد که گیرنده مال توانایی انجام کار را داشته باشد یا خیر و نیز فرق ندارد کاری که برای راشی انجام می‌شود حق است یا نه» (جعفری لنگرودی، ۱۳۶۸: ۱۱۶).

۲-۲. مجازات رشوه

مجازات رشا و ارتشا به ترتیب در ماده ۵۹۲ ق.م.ا و ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری بیان شده است. در ماده ۳ قانون تشدید... آمده است:... در صورتی که قیمت مال یا وجه مأخوذ بیش از بیست هزار ریال نباشد به انفصال موقت از شش ماه تا سه سال و چنانچه مرتکب، مدیر کل یا همتراز مدیر کل یا بالاتر باشد به

انفصال دائم از مشاغل دولتی محکوم خواهد شد و بیش از این مبلغ تا دویست هزار ریال از یکسال تا سه سال حبس و جزای نقدی معادل قیمت مال یا وجه مأخوذ و انفصال موقت از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد و چنانچه مرتکب در مرتبه مدیر کل یا همتراز مدیر کل یا بالاتر باشد به جای انفصال موقت به انفصال دائم از مشاغل دولتی محکوم خواهد شد.

در صورتی که قیمت مال یا وجه مأخوذ بیش از دویست هزار ریال تا یک میلیون ریال باشد، مجازات مرتکب دو تا پنج سال حبس به علاوه جزای نقدی معادل قیمت مال یا وجه مأخوذ و انفصال دائم از خدمات دولتی و تا ۷۴ ضربه شلاق خواهد بود و چنانچه مرتکب در مرتبه پایین تر از مدیر کل یا همتراز آن باشد به جای انفصال دائم به انفصال موقت از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد. در صورتی که قیمت مال یا وجه مأخوذ بیش از یک میلیون ریال باشد، مجازات مرتکب پنج تا ده سال حبس به علاوه جزای نقدی معادل قیمت مال یا وجه مأخوذ و انفصال دائم از خدمات دولتی و تا ۷۴ ضربه شلاق خواهد بود و چنانچه مرتکب در مرتبه پایین تر از مدیر کل یا همتراز آن باشد به جای انفصال دائم به انفصال موقت از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

هم‌چنین در ماده ۵۹۲ ق.ا.م. در بیان مجازات رشا بیان می‌کند: هر کس عالماً عامداً برای اقدام به امری یا امتناع از انجام امری که از وظائف اشخاص مذکور در ماده ۳ قانون تشدید... مصوب ۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشد وجه یا مالی یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را مستقیم یا غیرمستقیم بدهد در حکم راشی است و به عنوان مجازات علاوه بر ضبط مال ناشی از ارتشا به حبس از شش ماه تا سه سال و یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌شود (شکری، سیرروس، ۱۳۸۴: ۶۰۹).

۲-۳. پیشگیری

پیشگیری در لغت به معنی جلوی کسی یا کاری را گرفتن و نیز هر اقدامی که طیب برای جلوگیری از بروز مرض انجام بدهد آمده است (عمید، ۱۳۶۳: ۳۵۷).

منظور از راهکارهای پیشگیری در این تحقیق راه‌ها و شیوه‌های عملی است که با استفاده از آن بتوان از ارتکاب جرائم توسط کارکنان ناجا جلوگیری کرد.

۲-۴. کارکردهای مدیریتی

کارکردهای مدیریتی، همان کارکردهایی است که در تمام حوزه ها و شاخه‌های مدیریت یکسان، و آنها عبارت است از:

سازماندهی: عمل طبقه‌بندی وظایف، اختیارات و تثبیت مسئولیت برای اجرای وظایف و تعیین روابط به منظور همکاری مؤثر در اجرای اهداف سازمان است، سازمان مثل ظرف است برای نگهداری مایع؛ هر چه ظرف محکمتر، انعطاف پذیرتر و متناسب تر با مقاصد بهره بردار باشد، کارایی بیشتری دارد و اگر سست و بی قواره باشد، موجب به هدر رفتن امکانات می‌شود.

سازمان دهی به‌وجود آوردن تشکیلاتی است که وظایف و مأموریت‌های سازمان باید از طریق آن به مورد اجرا گذاره شود و خود شامل تقسیم کار و وظایف، تعیین اختیارات و مسئولیت‌ها و روابط است.

برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی: برنامه‌ریزی، فرایند بررسی هدفها و مأموریت‌های سازمان و تعیین فعالیتها و خدمات است. هم‌چنین راه‌ها و روشها و منابع مورد نیاز به منظور فعالیتها و رسیدن به اهداف در دوره‌های زمانی معین است.

برنامه‌ریزی تصمیم‌گیری از قبل درباره این است که چه کاری باید انجام داد؛ چطور باید آن را انجام داد؛ چه زمانی آن را باید انجام داد و چه کسی آن را باید انجام دهد. برنامه‌ریزی فاصله بین جایی را که هستیم و جایی را که می‌خواهیم برویم، پر می‌کند. برنامه‌ریزی مستلزم تعیین آگاهانه جریان اعمال و اتخاذ تصمیمات بر مبنای هدف، دانش و تخمینهای فرضی است. (کونتز و دیگران، ۱۳۷۷: ۷۵).

هدایت و رهبری: هدایت ایجاد شرایط و تمهیدات لازم به منظور تأثیرگذاری بر افراد و جهت دادن آنها به سمت اجرای بهینه هدفها از طریق ایجاد انگیزه، اعمال قدرت، برقراری ارتباطات مناسب، آموزش و... به منظور عمل کردن در راستای مأموریت‌های تعیین شده است.

رهبری، توانایی ایجاد حالتی در کارکنان است که با اعتماد به نفس و علاقه‌مندی وظیفه خود را انجام دهند. (فریگان و دیگران، ۱۳۸۴: ۵۱).

کنترل و ارزیابی: سیستمی که پس از تغییرات پیشنهادی شکل می‌گیرد، باید توصیف، و عملکرد مطلوب آن پیش‌بینی شود (چمران، ۱۳۷۷: ۴۸۰).

وظیفه مدیریتی کنترل، اندازه‌گیری و اصلاح کارکرد فعالیتهای زیردستان برای اطمینان حاصل کردن از این موضوع است که اهداف و برنامه‌های مؤسسه همان‌طور که پیش‌بینی شده است تحقق پیدا خواهد کرد. بنابراین کنترل کردن وظیفه تمام مدیران از مدیرکل تا سرپرست است. «وظیفه مدیریتی برنامه‌ریزی ایجاد برنامه‌های منطقی، کامل و تفصیلی است در حالی که کنترل در جستجوی تطبیق وقایع با برنامه‌هاست». گاهی اوقات چنان مسئولیتهای کنترلی مدیریت سطوح بالاتر مورد تأکید قرار می‌گیرد که این برداشت به وجود می‌آید که در سطوح پایین‌تر کنترل لازم نیست. اگر چه قلمرو کنترل برای مدیران مختلف، تفاوت دارد، تمام مدیران سطوح مختلف مسئولیت اجرای برنامه‌ها را به عهده دارند و به همین دلیل وظیفه مدیریتی کنترل در تمام سطوح ضروری است (جاسبی، ۱۳۸۴: ۲۷۰).

۳. پیشینه تحقیق

- تحقیق سازمانی با عنوان بررسی علل ارتکاب جرم ارتشا در نیروهای مسلح و ارائه راهکارهای اجرایی و اصولی به منظور پیشگیری از وقوع آن توسط معاونت قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح، اداره کل عفو و پیشگیری از وقوع جرم در ۱۳۷۸ انجام داده است. این کار پژوهشی با هدف اصلی بررسی چگونگی وضعیت عوامل مؤثر بر پدیده ارتشا، بررسی میزان تأثیر عوامل مؤثر بر پدیده ارتشا و بررسی شکل تأثیر عوامل مؤثر بر پدیده ارتشا اجرا شده است.
- پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان ارتشا در نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی که توسط زهره سعادت در دانشگاه شهید بهشتی در سال ۱۳۸۴ نوشته شده است. این پایان‌نامه به بررسی مفهوم جرم ارتشا و با نگاهی به روند شکل‌گیری آن در حقوق داخلی و بین‌المللی پرداخته است.
- پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان بررسی ماهیت جرم ارتشا در حقوق کیفری ایران نوشته رحیم فولادی سواد کوهی دانشجوی دانشگاه مازندران در سال ۱۳۸۱، است

این پایان نامه به تعریف و توصیف مفهوم لغوی، اصطلاحی، قانونی ارتشا، ارکان تشکیل دهنده ارتشا (مادی - معنوی - قانونی) شرایط تحقق جرم ارتشا و دایره شمول آن، مجازات قانونی و... پرداخته است.

● پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان بررسی جرم رشوه در قانون که توسط دانشجو احمد سام کن در دانشگاه تربیت مدرس صورت گرفته است. این تحقیق در مورد جرم رشوه در قانون ایران است.

● بررسی رابطه بین فساد مالی و اداری با میزان سرمایه گذاری، عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد است که توسط حسن زارع در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی دانشکده مدیریت در سال ۱۳۸۳ انجام شده است. نتایج، حکایت دارد که متغیرهای رشوه، پورسانت و پیچیدگی مقررات بر کاهش بهره وری سرمایه گذاری عمومی تأثیر زیادی دارد.

۴. مرور ادبیات

۴-۱. نظریه الگوی فعالیت روزمره^۱

نظریه فعالیت روزمره متعلق به کوهن^۲ و فلسون^۳ است که کارشان بر فعالیتهای روزمره مجرمان متمرکز است. این نظریه عمدتاً بر رویدادهای مجرمانه تأکید دارد و کمتر به وضعیت ذهنی یا پیشینه مجرمان می‌پردازد. این رویکرد هم‌چنین برای تجزیه و تحلیل کمی جغرافیایی الگوها و روندهای جرم مناسب است. این نظریه با نظریه‌های جغرافیایی رفتاری و الگوسازی جرم پیوند دارد به این دلیل که معتقد است مجرمان مانند همه انسانها برنامه‌های روزانه دارند (رفت و آمد به سرکار، ملاقات با دوستان، خرید و...) و در هنگام رفت و آمدهای روزانه خود، هدفهای محتمل را جستجو می‌کنند. هدفها اغلب با رفتارهای فردی و منحصر به فرد مجرمان رابطه دارد (بیات و شرافتی پور و عبدی، ۱۳۸۵: ۶۱).

1. Routine activity theory

2. Cohen

3. Felson

۲-۴. الگوهای بی‌سازمانی اجتماعی

اصطلاح بی‌سازمانی اجتماعی برای بیان این عقیده است که مناطق خاصی وجود دارد که به لحاظ اجتماعی از هم‌پاشیده و نابسامان است و جمعیت آنها شامل مهاجران، بیکاران، مجرمان، خانواده‌های بی‌سرپرست و غیره هستند که محل مناسبی برای نشو و نمای رفتارهای منحرفانه است... نظریه پردازان درباره بی‌سازمانی اجتماعی معتقدند شبکه روابط اجتماعی باید به گونه‌ای تقویت شود که ویژگی پیشگیری از جرم را به دنبال داشته باشد» (میرخلیلی، ۱۳۸۵: ۳۱).

نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، میزان جنایت را به ویژگی‌های بوم‌شناسی مناطق مسکونی یا محله‌ها مرتبط می‌سازد. میزان جنایت در وضعیت بسیار ناپایدار و استفاده مختلط از مکانهای مختلف افزوده شده است؛ مانند وجود املاک تجاری و مسکونی در کنار هم یا تغییر محلاتی که در آن اساس زندگی اجتماعی تضعیف شده است و

۳-۴. نظریه کنترل و مهار بزهکار

این نظریه در پیشگیری وضعی بر کنترل بیرونی مبتنی است. کنترل بیرونی نوعی کنترل اجتماعی است که برای تنظیم رفتار فرد در جامعه به کار گرفته می‌شود. در مقابل، کنترل درونی به آموزه‌های اخلاقی و ویژگی‌های فردی توجه دارد... [بنابراین] اصطلاح «نظریه کنترل» به دیدگاهی باز می‌گردد که در مورد کنترل رفتار انسان بحث می‌کند. این نظریه شامل توصیفاتی برپایه ژنتیک، شیمی، عصبی، بیولوژی، اجتماعی شخصیت و طراحی محیطی می‌شود (میرخلیلی، ۱۳۸۵: ۲۹-۳۰).

۴-۴. نظریه‌های فرهنگی یا اجتماعی

این نظریه‌ها بر فرد تأکید نمی‌کنند بلکه تأکید آنها بر گروه یا سازمان است. بر اساس این نظریات، فساد و جرائم در سازمان ناشی می‌شود از خرده فرهنگی که ارتکاب جرم یا تخلف را قابل قبول و مجاز می‌داند. نظریه فرهنگی و اجتماعی بیان می‌کند که رفتارهای مجرمانه از چنین خرده فرهنگی ناشی می‌شود و از این روست که نیروهای جوان‌تر و جدید توسط نیروهای قدیم‌تر به رفتار مجرمانه کشیده می‌شوند.

چولینگر^۱ و کلارک در تحقیقی به سال ۱۹۸۳ دریافتند که عوامل دارای منشأ خارجی در محیط کار مانند فشارهای اقتصادی با ارتکاب جرائم ارتباط مهمی ندارند؛ بلکه انحراف و ارتکاب جرم با تأثیرات فرهنگ سازمانی مرتبط است؛ مانند نارضایتی شغلی کارکنان. به عقیده این دو نویسنده فضای سازمان و محیط کار، که کارکنان در آن احساس می‌کنند مورد استثمار قرار می‌گیرند، بیشترین احساس نارضایتی را در کارکنان ایجاد می‌کند تا حدی که ارتکاب جرم را مجاز می‌دانند و به سمت آن سوق می‌یابند.

۵. پلیس و پیشگیری از جرائم

ناجا برای مهار و کاهش جرائم مهم از جمله ارتشا اقدامات گسترده‌ای را به عمل آورده و علاوه بر اقدامات پیشگیرانه و تقدیر مناسب از کارکنان صحیح‌العمل و آنانی که از گرفتن رشوه خودداری می‌کنند در عین حال با دریافت کنندگان رشوه برخورد سخت و تلخ دارد بر این اساس دستورالعمل جامع (پیشگیری، کشف، شناسایی و برخورد با ارتشا) را تدوین و ابلاغ کرده است.

اقدامات مقابله‌ای، اقدامات صیانتی و پیشگیرانه، توجیه و ارشاد، اطلاع‌رسانی درون و برون سازمانی و دستورالعمل‌های پیشگیرانه و بخشنامه‌های توجیهی از جمله فعالیت‌های گسترده ناجا در کاهش این جرم می‌باشد.

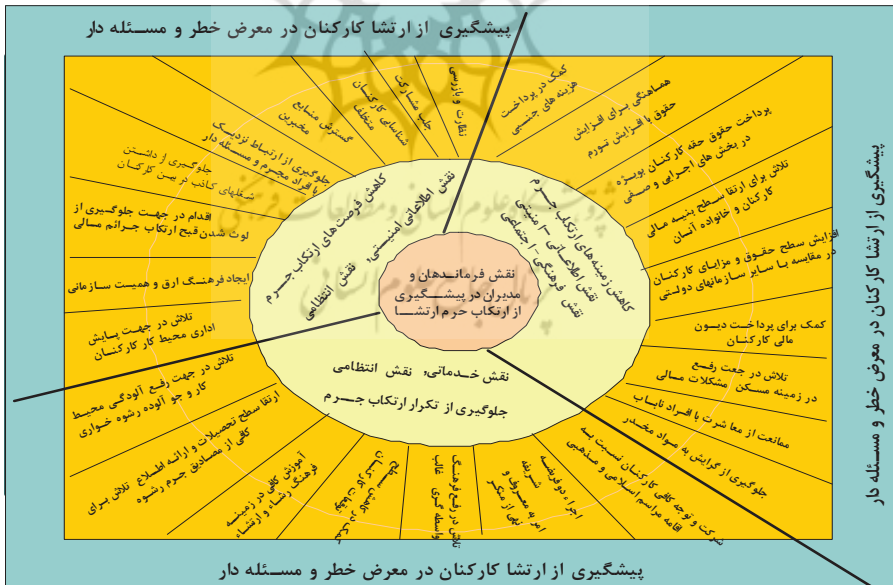
قانونگذار در قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۶۹/۴/۲۷) صراحتاً تعریفی از این نیرو ارائه نکرده است؛ اما با عنایت به مأموریتها، وظایف و هدف از تشکیل آن می‌توان این موارد را بیان کرد: نیروی انتظامی سازمان دولتی است که به منظور برقراری نظم و امنیت، جلوگیری از وقوع جرم، کشف جرم، دستگیری مجرم و اجرای مجازات، تحت نظارت و تعلیمات مقامات ذی‌ربط ایجاد شده است (رضوی، ۱۳۸۰: ۵۹).

ماده ۴ قانون ناجا وظایفی را که بر طبق قانون به عنوان ضابط قوه قضائیه به عهده نیروی انتظامی قرار داده، این موارد است: مبارزه با مواد مخدر، بازرسی و تحقیق، مبارزه با قاچاق، حفظ آثار و دلائل جرم، مبارزه با منکرات و فساد، دستگیری متهمان و مجرمان و جلوگیری از فرار، کشف جرایم. اجرا و ابلاغ احکام قضایی (منصور، ۱۳۸۹: ۲۰۸).

با عنایت به موارد برشمرده شده سه مأموریت مبارزه با مواد مخدر و قاچاق و مبارزه با منکرات و فساد بر حسب تخصص و آموزشهایی که در رشته مورد نظر طی کرده اند به عنوان پلیس اختصاصی در نظر گرفته، و وظایف ششگانه دیگر به تناسب نوع جرم واقع شده به عنوان پلیس عمومی بیان شده است (رضوی، ۱۳۸۰).

۶. الگوی مفهومی تحقیق

با توجه به قانون جمهوری اسلامی ایران در خصوص نیروی انتظامی و وظایف و مأموریتهای آن، تقسیم‌بندی نقش پلیس در مبارزه و کنترل جرائم از جمله قاچاق را می‌توان به این گونه بیان کرد که پلیس برابر بند ۸ از ماده ۴ قانون ناجا ضابط عام قوه قضاییه است و براساس آن، وظیفه مبارزه با جرم را به‌عهده دارد. نقشهای مدیران و فرماندهان در خصوص کاهش زمینه‌های وقوع جرم ارتشا، جلوگیری از تکرار ارتشا، کاهش فرصتهای ارتکاب ارتشا و پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله‌دار، به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد:

شکل (۱): الگوی مفهومی تحقیق

۷. روش شناسی

با توجه اهداف و سؤالات طرح شده در این تحقیق، روش پژوهش توصیفی، استفاده شده است. هدف در روش تحقیق توصیفی، توصیف واقعیات و ویژگیهای هر پدیده یا هر جامعه معین به صورت منظم و دقیق است و غالباً با داده‌های خیلی زیادی سروکار دارد (ایزاک^۱، ۱۳۷۶: ۳۱). در این تحقیق سعی می‌شود به منظور استنتاج و استنباط معانی و مفاهیمی که در دل داده‌های به‌دست آمده در پرسشنامه و پرونده‌های موجود حاصل شده است، از روشهای پژوهشی توصیفی و تحلیلی استفاده به عمل آمده تا بتوان نقش فرماندهان و مدیران انتظامی را در پیشگیری از جرم ارتشا شناسایی کرد.

۷-۱. جامعه آماری و نمونه

در این پژوهش جامعه آماری، تحقیق حدود ۷۰۰ نفر است. برای انتخاب گروه نمونه معرف و هم‌چنین افزایش دقت اندازه‌گیری از روش نمونه برداری تصادفی طبقه‌ای و فرمول تعیین حجم نمونه استفاده شده است که پس از محاسبه، ۱۹۷ نفر نمونه این پژوهش را تشکیل می‌دهند.

۷-۲. روش و ابزار گردآوری اطلاعات

برای تدوین ادبیات موضوع و مباحث نظری تحقیق، جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و بررسی اسنادی اقدام شد. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز به منظور آزمون فرضیات از شیوه پرسشنامه به منظور سنجش اظهارات پاسخگویان استفاده گردید. در اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش، پرسشنامه تنظیمی از دو قسمت تشکیل شده است: قسمت اول پرسشنامه حاوی سؤالاتی مربوط به مشخصات فردی نمونه‌ها از قبیل سن، جنسیت، مدرک تحصیلی و... قسمت دوم شامل متغیرهای تحقیق است و بر اساس مقیاس رتبه‌بندی که دارای پنج گزینه (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) تشکیل شده است.

۳-۷. روایی و پایایی تحقیق

برای اینکه تحقیق، مسیر صحیح خود را طی، و ابزارهای سنجش بتواند صفات مورد نیاز را اندازه‌گیری کند، شاخصهای اندازه‌گیری هر فرضیه تعیین، و با حدود ۴۰ نفر از افراد خبره و کارشناس در امور حقوقی و انتظامی ملاقات، و نسبت به تعدیل شاخصهای مربوط اقدام، و نهایتاً پس از جمع‌بندی نظریات آنان، ده نفر دیگر از همان افراد خبره متناسب با هر عامل، تعدادی گویه انتخاب شد و سرانجام، پرسشنامه به سه عامل شامل ۲۵ سؤال تنظیم گردید.

برای تعیین پایایی از روش محاسبه ضریب آلفای کرانباخ استفاده گردید. با توجه به ضرایب جدول ذیل نتیجه گرفته می‌شود که پرسشنامه طرح شده از پایایی خوبی برخوردار است.

جدول (۱): اندازه آلفای کرانباخ در خصوص سؤالیهای پرسشنامه

عامل	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرانباخ
کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم ارتشا	۹	۰/۹۶۳۱
در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا	۷	۰/۹۴۳۵
کاهش فرصتهای ارتکاب ارتشا از سوی کارکنان	۹	۰/۹۵۸۴
پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار	۲۵	۰/۹۳۲۱

۸. فرضیه‌های تحقیق

جدول (۲): چهارچوب نظری فرضیه‌های تحقیق

نقش مدیران و فرماندهان	شاخصها	فرضیه‌های تحقیق
نقش اطلاعاتی و امنیتی و نقش فرهنگی اجتماعی	۱- افزایش سطح حقوق و مزایای کارکنان در مقایسه با سایر سازمانهای دولتی ۲- تلاش برای ارتقای سطح بنیه مالی و اقتصادی کارکنان و خانواده آنان ۳- پرداخت حقوق حقه کارکنان بویژه در بخشهای اجرایی و صفی ۴- هماهنگی برای افزایش حقوق با افزایش تورم ۵- کمک در پرداخت هزینه‌های جنبی که هنگام نقل و انتقالات به مأمور تحمیل می‌شود. ۶- کمک برای پرداخت دیون (بدهی) مالی کارکنان و خانواده‌های آنان ۷- تلاش در جهت رفع مشکلات مالی در زمینه مسکن ۸- جلوگیری از معاشرت با افراد نا باب ۹- جلوگیری از گرایش به مواد مخدر	فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش زمینه‌های ارتکاب وقوع جرم ارتشا نقش مؤثر دارند.

ادامه جدول (۲): چهارچوب نظری فرضیه‌های تحقیق

<p>فرماندهان و مدیران انتظامی در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا در خصوص کارکنان دارای سابقه ارتکاب جرم ارتشا تأثیرگذار هستند.</p>	<p>۱- تلاش در رفع فرهنگ غالب واسطه‌گری در امور نامشروع ۲- اجرای دو فرضیه شریف امر به معروف و نهی از منکر در ادارات ۳- شرکت و توجه کافی کارکنان نسبت به اقامه مراسم اسلامی و مذهبی ۴- آموزش کافی در زمینه فرهنگ رشا و ارتشا ۵- کمک در کاهش سطح توقعات کارکنان ۶- تلاش برای ارتقای سطح تحصیلات و ارائه اطلاع کافی از مصادیق جرم رشوه ۷- تلاش در جهت رفع آلودگی محیط کار و جو آلوده رشوه خواری</p>
<p>فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش فرصت‌های ارتکاب ارتشا از سوی کارکنان نقش مؤثری دارند.</p>	<p>۱- تلاش در جهت پایش اداری محیط کار کارکنان ۲- ایجاد فرهنگ عرف و حمیت سازمانی در برخی از کارکنان و تعلق خاطر آنان به پیشینه قبلی خود ۳- اقدام در جهت جلوگیری از لوٹ شدن قبح ارتکاب جرائم مالی (رشوه) در خانواده‌ها و اجتماع فعلی ۴- جلوگیری از داشتن شغل‌های کاذب بین کارکنان ۵- جلوگیری از ارتباط نزدیک با افراد مجرم و مسئله دار ۶- گسترش منابع مخبرین و جمع‌آوری اخبار از وضعیت کارکنان مسئله دار ۷- شناسایی کارکنان متخلف ۸- جلب مشارکت کارکنان در پاک سازی محیط کار ۹- نظارت و بازرسی مستمر</p>
<p>فرماندهان و مدیران انتظامی در پیشگیری از ارتشا کارکنان در معرض خطر و مسئله دار نقش مثبت دارند.</p>	<p>تمام شاخصهای فوق</p>

۹. بررسی ویژگی‌های جامعه آماری

جدول (۳) آمار توصیفی متغیر سن پاسخ دهندگان به تفکیک سه گروه کارکنان را نشان می‌دهد.

جدول (۳): آمار توصیفی سن کارکنان

مد	میانگین	تعداد	جامعه آماری
۳۴	۳۵	۴۶	افسر ارشد
۲۵	۲۶	۱۱۰	افسر جزء
۲۴	۲۳	۴۱	درجه دار

بررسی اجمالی متغیر سن نشان‌دهنده این است که میانگین سن پاسخ دهندگان در افسر ارشد بیشتر از سن افسران جزء و درجه داران است. نکته مهم این است که تقریباً سن بیشتر افسران ارشد بیش از ۳۰ سال و افسران جزء و درجه دار بیشتر از ۲۴ سال بوده‌اند.

جدول (۴) آمار توصیفی متغیر سابقه کاری پاسخ دهندگان را نشان می‌دهد:

جدول (۴): آمار توصیفی سابقه کاری کارکنان

جامعه آماری	تعداد	میانگین	میانه	مد
افسر ارشد	۴۶	۲۱/۴۷	۲۰	۲۱
افسر جزء	۱۱۰	۸/۶۳	۹	۱۰
درجه دار	۴۱	۷/۳۹	۸	۹

بررسی متغیر سابقه کاری پاسخ دهندگان نشاندهنده این است که میانگین سابقه کاری کارکنان بیشتر از نه سال است و در بین افسران ارشد بیشترین فراوانی مربوط به ۲۱ سال و افسران جزء ده سال و درجه دار نه سال است.

جدول (۵) آمار توصیفی متغیر مدرک تحصیلی پاسخ دهندگان را به تفکیک سه گروه نشان می‌دهد. در این جدول برای تبدیل اندازه‌های کیفی به کمی در مقابل مدرک تحصیلی از دیپلم تا دکترا به ترتیب ارزش کمی یک تا پنج را در نظر گرفتیم.

جدول (۵): آمار توصیفی مدرک تحصیلی کارکنان

مدرک تحصیلی	فراوانی	میانگین	میانه	نما	واریانس
دیپلم	۳۱	۳,۸۴	۳	۳	۴۳۸
فوق دیپلم	۵۰				
لیسانس	۱۱۰				
فوق لیسانس	۶				

بررسی مدرک تحصیلی پاسخ دهندگان نشان می‌دهد که بیشتر پاسخ‌دهندگان حداقل مدرک کارشناسی را دارند.

۱۰. یافته‌های تحقیق

۱۰-۱. آزمون فرضیه‌ها

در این مقاله، دیدگاه پاسخگویان در مورد نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش فرصتهای ارتکاب جرم ارتشا و در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم و کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم و در نهایت پیشگیری از ارتکاب جرم ارتشا مورد بررسی قرار گرفت و از پاسخگویان خواسته شد که میزان تأثیر را بر مقیاس از یک تا پنج مشخص نمایند. در این تحقیق هم چنین به منظور ارزیابی میزان تأثیر نقشها از آزمون t یک نمونه‌ای استفاده شد.

۱۰-۲. فرضیه اصلی تحقیق

بین نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی و پیشگیری از ارتکاب جرم رشوه در تهران بزرگ، رابطه معنا دار آماری وجود دارد.

جدول (۶): نتایج آزمون دو جمله‌ای در پیشگیری از ارتکاب جرم رشوه

ردیف	نقش فرماندهان و مدیران در پیشگیری از ارتکاب جرم رشوه	احتمال مشاهده شده	مقدار Z	نتیجه آزمون
۱	نقش انتظامی	۹۱,۵۵	۱۷,۵۲	رد H_0
۲	نقش اطلاعاتی و امنیتی	۹۱,۵	۱۷,۴۸	رد H_0
۳	نقش فرهنگی اجتماعی	۸۱,۳۵	۸,۱۹	رد H_0
۵	نقش خدماتی	۷۶,۵	۵,۸۹	رد H_0
۶	سایر نقش‌ها	۲۰,۹	-۱۴,۴۸	قبول H_0

برابر جدول به جز سایر نقشها در چهار نقش اول، احتمال مشاهده شده در آزمون از احتمال آزمون بزرگتر و مقدار Z به دست آمده از Z جدول (۱/۶۴۵) بزرگتر است؛ لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪ می‌توان اظهار کرد که به نظر تمام کارشناسان نقشهای فرماندهان و مدیران در پیشگیری از ارتکاب جرم رشوه، نقشهای انتظامی، اطلاعاتی و امنیتی، فرهنگی اجتماعی و خدماتی هستند، که نقش آنها در متغیرهای تحقیق در جدول ذیل نشان داده شده است.

جدول (۷): میزان تأثیر نقشها با توجه به شاخصهای آنها در خصوص کاهش زمینه‌های وقوع جرم، جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم، کاهش فرصتهای ارتکاب از سوی کارکنان و پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار

میزان نقشهای ناچا در پیشگیری از رشوه	کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم ارتشا	در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا	کاهش فرصتهای ارتکاب ارتشا از سوی کارکنان	پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار
نقش انتظامی	*	*	*	*
نقش اطلاعاتی و امنیتی	*	*	*	*
نقش فرهنگی اجتماعی	*	*	*	*
نقش خدماتی	*	*	*	*

جدول فوق میزان تأثیر نقشها را با توجه به شاخصهای آنها در خصوص کاهش

زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم ارتشا، جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا، کاهش فرصت‌های ارتکاب ارتشا از سوی کارکنان و پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار نشان داده است.

۱۰-۳. فرضیه اول

فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش زمینه‌های ارتکاب وقوع جرم ارتشا نقش مؤثر دارند.

جدول (۸): نتایج آزمون دو جمله‌ای نقش فرماندهان و مدیران در کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم ارتشا

ردیف	عوامل زمینه‌ای ارتکاب جرم ارتشا	احتمال مشاهده شده	مقدار Z	نتیجه آزمون
۱	افزایش سطح حقوق و مزایای کارکنان در مقایسه با سایر سازمانهای دولتی	٪۷۶	۴,۲	رد H_0
۲	تلاش برای ارتقای سطح بنیه مالی و اقتصادی کارکنان و خانواده آنان	٪۹۶	۷,۴	رد H_0
۳	پرداخت حقوق حقه کارکنان بویژه در بخشهای اجرایی و صفی	٪۷۹	۴,۸	رد H_0
۴	هماهنگی برای افزایش حقوق با افزایش تورم	٪۸۸	۶,۷	رد H_0
۵	کمک در پرداخت هزینه‌های جنبی که هنگام نقل و انتقالات به مأمور تحمیل می‌شود.	٪۸۳	۶,۷	رد H_0
۶	کمک برای پرداخت دیون (بدهی) مالی کارکنان و خانواده‌های آنان	٪۹۶	۷,۴	رد H_0
۷	تلاش در جهت رفع مشکلات مالی در زمینه مسکن	٪۹۱	۷,۱	رد H_0
۸	جلوگیری از معاشرت با افراد ناباب	٪۹۹	۷,۹	رد H_0
۹	جلوگیری از گرایش به مواد مخدر	٪۸۳	۶,۱	رد H_0

برابر جدول (۸) در تمامی شاخصها احتمال مشاهده شده در آزمون از احتمال آزمون بزرگتر، و مقدار Z به دست آمده از Z جدول (۱/۶۴۵) بزرگتر است؛ لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪ می‌توان اظهار کرد که به نظر تمام پاسخگویان، تمامی شاخصها در نقش فرماندهان و مدیران در کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم ارتشا مهم است.

برای نشان دادن اینکه آیا میانگین دیدگاه کل پاسخگویان در خصوص میزان تأثیر نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم ارتشا به‌طور معناداری از عدد

سه (نقطه وسط یا مقدار آزمون) اختلاف دارد یا خیر، آزمون t یک نمونه اجرا شد.

جدول (۹): شاخصهای توصیفی آزمون t یک نمونه ای در کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم ارتشا

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد اندازه‌گیری
۱۹۷	۴,۱۹	۰,۹۹۵	۰,۰۶

جدول (۱۰) آماره‌های آزمون t یک نمونه ای در کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم ارتشا

t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگینها
۱۷,۶۳۱	۱۹۶	۰,۰۰۰	۱,۰۴۶

میانگین به دست آمده ۴,۱۹ و مقدار آماره t محاسبه شده ۱۷,۶۳۱ است که در سطح معنادار است.

بر اساس این نتایج و با ۹۵٪ اطمینان نتیجه گرفته می‌شود که از نظر کل پاسخگویان، نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش زمینه‌های ارتکاب جرم ارتشا تأثیرگذار است.

۱۰-۴. فرضیه دوم

فرماندهان و مدیران انتظامی در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا در خصوص کارکنان دارای سابقه ارتکاب جرم تأثیرگذار است.

جدول (۱۱): نتایج آزمون دو جمله‌ای نقش فرماندهان و مدیران در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم

نتیجه آزمون	مقدار Z	احتمال مشاهده شده	جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا	H_0
رد H_0	۴,۸	٪۷۸	تلاش در رفع فرهنگ غالب واسطه‌گری	۱
رد H_0	۷,۲	٪۹۴	اجرای دو فریضه شریف امر به معروف و نهی از منکر	۲
رد H_0	۷,۲	٪۹۴	شرکت و توجه کافی کارکنان نسبت به اقامه مراسم اسلامی و مذهبی	۳
رد H_0	۷,۱	٪۹۲	آموزش کافی در زمینه فرهنگ رشا و ارتشا	۴
رد H_0	۶,۲	٪۸۲	کمک در کاهش سطح توقعات کارکنان	۵
رد H_0	۶,۷	٪۸۸	تلاش برای ارتقای سطح تحصیلات و ارائه اطلاع کافی از مصادیق جرم رشوه	۶
رد H_0	۷,۶	٪۹۷	تلاش در جهت رفع آلودگی محیط کار و جو آلوده رشوه خواری	۷

برابر جدول (۱۱) در تمامی شاخصها، احتمال مشاهده شده در آزمون از احتمال آزمون بزرگتر، و مقدار Z به دست آمده از Z جدول (۱/۶۴۵) بزرگتر است؛ لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪ می‌توان اظهار کرد که به نظر تمام پاسخگویان، نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا مؤثر است.

جدول (۱۲): شاخصهای توصیفی آزمون t یک نمونه‌ای

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد اندازه‌گیری
۱۹۷	۳/۱۱	۰/۷۷۸	۰/۰۸

جدول (۱۳): آماره‌های آزمون t یک نمونه‌ای

t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین‌ها
۱۹/۶۶۷	۱۹۶	۰۰۰	۱/۰۷۲

میانگین به دست آمده ۳,۱۱ و مقدار آماره t محاسبه شده ۱۹,۶۶۷ است که در سطح معنادار است. بر اساس این نتایج و با ۹۵٪ اطمینان نتیجه گرفته می‌شود که از نظر کل پاسخگویان، نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا تأثیرگذار است.

۱۰-۵. فرضیه سوم

فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش فرصتهای ارتکاب جرم ارتشا از سوی کارکنان تأثیرگذار است.

برابر جدول (۱۴) در تمامی شاخصها، احتمال مشاهده شده در آزمون از احتمال آزمون بزرگتر، و مقدار Z به دست آمده از Z جدول (۱/۶۴۵) بزرگتر است؛ لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪ می‌توان اظهار کرد که به نظر تمام پاسخگویان، نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش فرصتهای ارتکاب جرم ارتشا مؤثر است.

جدول (۱۴): نتایج آزمون دو جمله‌ای نقش فرماندهان و مدیران در کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم

ردیف	عوامل زمینه‌ای اجتماعی ارتکاب جرائم مهم	احتمال مشاهده شده	مقدار Z	نتیجه آزمون
۱	تلاش در جهت پایش اداری محیط کار کارکنان	٪۱۰۰	۸	رد H_0
۲	ایجاد فرهنگ عرق و حمیت سازمانی در برخی از کارکنان و تعلق خاطر آنان به پیشینه قبلی خود	٪۸۶	۶,۲	رد H_0
۳	اقدام در جهت جلوگیری از لوٹ شدن قبح ارتکاب جرائم مالی (رشوه) در خانواده هاو اجتماع فعلی	٪۹۵	۷,۵	رد H_0
۴	جلوگیری از داشتن شغل‌های کاذب بین کارکنان	٪۶۸	۳,۶	رد H_0
۵	جلوگیری از ارتباط نزدیک با افراد مجرم و مسئله‌دار	٪۹۸	۷,۸	رد H_0
۶	گسترش منابع مخبرین و جمع‌آوری اخبار از وضعیت کارکنان مسئله دار	٪۷۴	۴,۸	رد H_0
۷	شناسایی کارکنان متخلف	٪۸۲	۵,۷	رد H_0
۸	جلب مشارکت کارکنان در پاک سازی محیط کار	٪۹۳	۶,۸	رد H_0
۹	نظارت و بازرسی مستمر	٪۸۹	۶,۵	رد H_0

جدول (۱۵): شاخصهای توصیفی آزمون t یک نمونه ای برای ارزیابی فرضیه سوم

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد اندازه‌گیری
۱۹۷	۳,۹۸	۰/۸۱۵	۰/۱۴

جدول (۱۶): آماره‌های آزمون t یک نمونه ای برای ارزیابی فرضیه سوم

t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین ها
۱۳,۷۷۶	۱۹۶	.۰۰۰	۱,۰۹۱

میانگین به‌دست آمده ۳,۹۸ و مقدار آماره t محاسبه شده ۱۳,۷۷۶ است که در سطح معنادار است.

بر اساس این نتایج فرضیه، تأیید، و با ۹۵٪ اطمینان نتیجه گرفته می‌شود که از نظر کل پاسخگویان نقش فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم ارتشا تأثیر گذار است.

فرماندهان و مدیران انتظامی در پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار تأثیر مثبت دارند.

به منظور مقایسه میزان تأثیر نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی در پیشگیری از ارتشای کارکنان در معرض خطر و مسئله دار و رتبه‌بندی آنها از آزمون فریدمن استفاده شد.

جدول (۱۷): آماره خی دو برای معناداری میزان تأثیر نقشهای فرماندهان و مدیران

ردیف	نقش مدیران و فرماندهان	تعداد	درجه آزادی	سطح معنادار	خی دو
۱	کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم ارتشا	۱۹۷	۱۹۶	۰۰۰	۱۵۲,۷۴۳
۲	جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا	۱۹۷	۱۹۶	۰۰۰	۱۲۲,۳۵۷
۳	کاهش فرصتهای ارتکاب ارتشا	۱۹۷	۱۹۶	۰۰۰	۱۵۲,۷۴۳

نتایج آزمون نشان می‌دهد که آماره خی دو در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار است. لذا با ۹۹٪ اطمینان نتیجه گرفته می‌شود که نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم ارتشا، جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم ارتشا و کاهش فرصتهای ارتکاب ارتشا تأثیر متفاوتی در ارتکاب جرائم مهم (جرم ارتشا) دارد.

جدول (۱۸): نتایج آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی

ردیف	نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم	اولویت	میانگین رتبه‌ها
۱	جلوگیری از معاشرت با افراد نا باب	۱	۲۹,۱۸
۲	کمک برای پرداخت دیون (بدهی) مالی کارکنان و خانواده‌های آنان	۲	۲۶,۴۷
۳	تلاش برای ارتقای سطح بنیه مالی و اقتصادی کارکنان و خانواده آنان	۳	۲۶,۴۷
۴	تلاش در جهت رفع مشکلات مالی در زمینه مسکن	۴	۲۱,۱۵
۵	هماهنگی برای افزایش حقوق با افزایش تورم	۵	۱۶,۴۲
۶	جلوگیری از گرایش به مواد مخدر	۶	۱۵,۱۱
۷	کمک در پرداخت هزینه‌های جنبی که هنگام نقل و انتقالات به مأمور تحمیل می‌شود.	۷	۱۵,۱۱

۸	پرداخت حقوق حقه کارکنان بویژه در بخشهای اجرایی و صفی	۸	۱۳,۳۸
۹	افزایش سطح حقوق و مزایای کارکنان در مقایسه با سایر سازمانهای دولتی	۹	۱۲,۷۳
ردیف	نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی در جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم	اولویت	میانگین رتبه‌ها
۱	تلاش در جهت رفع آلودگی محیط کار و جو آلوده رشوه خواری	۱	۳۱,۴۷
۲	اجرای دو فریضه شریف امر به معروف و نهی از منکر در ادارات	۲	۲۸,۴۴
۳	شرکت و توجه کافی کارکنان نسبت به اقامه مراسم اسلامی و مذهبی	۲	۲۸,۴۴
۴	آموزش کافی در زمینه فرهنگ رشا و ارتشا	۳	۲۶,۸۳
۵	تلاش برای ارتقای سطح تحصیلات و ارائه اطلاع کافی از مصادیق جرم رشوه	۴	۲۵,۱۱
۶	کمک در کاهش توقعات کارکنان	۵	۲۴,۶۹
۷	تلاش در رفع فرهنگ غالب واسطه گری در امور نامشروع	۶	۲۳,۶۱
ردیف	نقشهای فرماندهان و مدیران انتظامی در کاهش فرصتهای ارتکاب ارتشا	اولویت	میانگین رتبه‌ها
۱	تلاش در جهت پایش اداری محیط کار کارکنان	۱	۳۴,۵۷
۲	جلوگیری از ارتباط نزدیک با افراد مجرم و مسئله دار	۲	۳۲,۸۲
۳	جلب مشارکت کارکنان در پاک سازی محیط کار	۳	۲۶,۲۱
۴	نظارت و بازرسی مستمر	۴	۲۴,۸۳
۵	ایجاد فرهنگ عرق و حمیت سازمانی در برخی از کارکنان و تعلق خاطر آنان	۵	۲۳,۲۲
۶	شناسایی کارکنان متخلف	۶	۲۲,۷۶
۷	گسترش منابع مخبرین و جمع آوری اخبار از وضعیت کارکنان مسئله دار	۷	۲۱,۱۴
۸	جلوگیری از داشتن شغل‌های کاذب بین کارکنان	۸	۱۹,۴۴

۱۱. نتیجه‌گیری

این تحقیق بر آن است که نقش فرماندهان و مدیران انتظامی را در پیشگیری از جرم ارتشا در زمینه کاهش وقوع جرم، جلوگیری از تکرار، کاهش فرصتهای ارتکاب و پیشگیری از ارتشا کارکنان در معرض خطر و مسئله دار را بین کارکنان فاتب مورد شناسایی قرار دهد. برابر نتایج نقش اطلاعاتی و امنیتی در پیشگیری از جرم ارتشا در زمینه کاهش بستر

و فرصتهای ارتکاب جرم و جلوگیری از آن، بیشترین تأثیر را دارد.

از محورهای عملکرد مدیران در راستای پیشگیری از ارتشا نیز کاهش فرصتهای ارتکاب جرم با رتبه میانگین ۳۴,۵۷ در اولویت اول عملکرد مدیران و فرماندهان قرار گرفته و جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم و کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم در اولویتهای بعدی قرار گرفته است.

در کاهش فرصتهای ارتکاب جرم تلاش در جهت پایش اداری محیط کار کارکنان در اولویت اول و جلوگیری از ارتباط نزدیک با افراد مجرم و مسئله دار، جلب مشارکت کارکنان در پاک سازی محیط کار، نظارت و بازرسی مستمر، ایجاد فرهنگ عرق و حمیت سازمانی در برخی از کارکنان و تعلق خاطر آنان، شناسایی کارکنان متخلف، گسترش منابع مخبرین و جمع‌آوری اخبار از وضعیت کارکنان مسئله‌دار جلوگیری از داشتن شغل‌های کاذب بین کارکنان به ترتیب در اولویت بعدی قرار دارد. تجربه نیز نشان داده است که از بین بردن فرصتهای ارتکاب جرم و پایش اداری برای ارتقای سلامت سازمان دارای هزینه بسیار کمتری بوده و از ارتکاب جرائم به‌صورت هدفمند پیشگیری می‌کند.

در محور جلوگیری از تکرار ارتکاب جرم، تلاش در جهت رفع آلودگی محیط کار و جو آلوده رشوه خواری در اولویت اول و اجرای دو فریضه شریف امر به معروف و نهی از منکر در ادارات، شرکت و توجه کافی کارکنان نسبت به اقامه مراسم اسلامی و مذهبی، تلاش برای ارتقای سطح تحصیلات و ارائه اطلاع کافی از مصادیق جرم رشوه، کمک در کاهش سطح توقعات کارکنان، تلاش در رفع فرهنگ غالب واسطه‌گری در امور نامشروع در اولویتهای بعدی قرار دارد.

در کاهش زمینه‌های وقوع ارتکاب جرم، کمک برای پرداخت دیون (بدهی) مالی کارکنان و خانواده‌های آنان در اولویت اول و تلاش برای ارتقای سطح بنیه مالی و اقتصادی کارکنان و خانواده آنان، تلاش در جهت رفع مشکلات مالی در زمینه مسکن، هماهنگی برای افزایش حقوق با افزایش تورم، جلوگیری از گرایش به مواد مخدر، کمک در پرداخت هزینه‌های جنبی که هنگام نقل و انتقالات به مأمور تحمیل می‌شود، پرداخت حقوق حقه کارکنان بویژه در بخشهای اجرایی و صفی، افزایش سطح حقوق و مزایای کارکنان در مقایسه با سایر سازمانهای دولتی در رتبه‌های بعدی قرار دارد.

۱۲. پیشنهادها

- نظر به اهمیت یکنواختی و عدم تداخل مسئولیتهای محول به هر سازمان و رده‌ای و حذف کارکردهای موازی، ضمن تعریف و تعیین خط‌مشی و شرح وظایف کلی رده‌ها نسبت به همسویی در خصوص جهت‌گیریهای کلی و راهبردی تمام دستگاه‌ها و سازمانهایی که به گونه‌ای متولی برخورد اجرایی، نظارتی، قضایی و تبلیغی با پدیده ارتشا هستند، اقدامات مقتضی صورت پذیرد تا برخوردها، اصولی، مرحله‌ای و کنترل شده اعمال گردد.
- رسانه‌ها و به‌طور مشخص رسانه‌های تصویری در برنامه‌های مختلف بویژه برنامه‌های مربوط به نیروی انتظامی، مصرف بهینه و پرهیز از تجمل‌گرایی را در زمینه‌های مختلف ترویج کنند.
- نظر به ضرورت آشنایی مردم به حقوق حقه خویش و اهمیت نهادینه سازی آن باید مردم از طریق آموزش «بهداشت حقوقی و قضایی» آموزه‌های لازم حقوق فردی و اجتماعی را فراگیرند
- از آنجا که مأموریت‌های نیروی انتظامی در زمینه‌های مختلف با مردم ارتباط تنگاتنگی دارد و چنین وضعی بدون فراگیری مهارت‌های ارتباط، مشکلاتی را ایجاد می‌کند، لازم است: اولاً، افراد خاصی متناسب با فرهنگ ارتباطات مردمی گزینش شود. ثانیاً، با توسل به شیوه‌های نوین و ابزارهای مناسب آموزشی زمینه برقراری ارتباط سالم و اصولی و تربیت آنان فراهم گردد.
- نظر به ممنوع بودن و قبح دریافت بخشی از هزینه‌های مصرفی و... از ارباب رجوع در برخی از مراکز از قبیل بعضی از کلانتریها به منظور تأمین و تجهیز محل خدمت و انجام دادن کار ارباب رجوع به منظور رویارویی جدی با آن و تقویت ضریب اعتبار و حیثیت این گونه مراکز، لازم است سازمان، تجهیزات این گونه مراکز، که دارای بیشترین ارتباط مستقیم با ارباب رجوع است، متناسب با سازمان مصوب تأمین و تکمیل گردد.

منابع فارسی

۱. قران کریم
۲. نهج البلاغه (۱۳۸۴)، ترجمه محمد دشتی، تهران: انتشارات پیام عدالت.
۳. امام خمینی (ره) (۱۳۸۰). تحریرالوسیله، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به حوزه علمیه قم.
۴. استفان، ایزاک (۱۳۷۶). راههای تحقیق و ارزشیابی در روان‌شناسی علوم تربیتی، ترجمه علی دلاور. تهران: انتشارات ارسباران.
۵. بیات، بهرام، جعفر شرافتی و نرگس عبدی (۱۳۸۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور، معاونت اجتماعی ناجا.
۶. جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۶۸). ترمینولوژی حقوق، تهران: کتابخانه گنج دانش.
۷. جاسبی، عبدالله (۱۳۸۴). اصول و مبانی مدیریت. تهران: مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ پانزدهم.
۸. رجبی پور، محمود (۱۳۸۳). درآمدی بر پیشگیری مقتدرانه پلیس از جرم، فصلنامه دانش انتظامی، سال ششم، شماره دوم.
۹. رحیمی نژاد، اسماعیل (۱۳۷۸). آشنایی با حقوق جزا و جرم شناسی، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
۱۰. رحیمی نژاد، علی رضا (۱۳۷۹). معضلی به نام رشوه، چاره چیست؟، مقاله روزنامه حیات نو ۷۹/۵/۴.
۱۱. رضوی، محمد (۱۳۸۰). نقش نیروی انتظامی به عنوان ضابطین عام دادگستری در امور کیفری. تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
۱۲. روزن‌بام، دنیس، پ (۱۳۸۰). پیشگیری از جرم، ترجمه حمیدرضا حبیبی. تهران: اداره کل پژوهش و تألیفات ناجا.
۱۳. زارع، حسن (۱۳۸۳). بررسی رابطه بین فساد مالی و اداری با میزان سرمایه گذاری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده مدیریت.

۱۴. سام کن، احمد (۱۳۷۳). بررسی جرم رشوه در قانون ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۵. سازمان قضایی (۱۳۷۸). بررسی علل ارتکاب جرم ارتشا در نیروهای مسلح و ارائه راهکارهای اجرایی و اصولی، سازمان قضایی نیروهای مسلح، معاونت قضایی و حقوقی
۱۶. سعادت، زهره (۱۳۸۴). ارتشا در نظام حقوقی ایران و اسناد بین المللی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.
۱۷. شکری، رضا؛ سیروس، قادر (۱۳۸۴). قانون مجازات اسلامی. تهران: نشر مهاجر، چاپ چهارم.
۱۸. عمید، حسن (۱۳۸۱). فرهنگ عمید، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۹. فریگان، نرمان و دیگران (۱۳۸۱). رهبری سازمانی، ترجمه ایرج والی پور. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۲۰. فولادی سواد کوهی، رحیم (۱۳۸۱). بررسی ماهیت جرم ارتشا در حقوق کیفری ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق، دانشگاه مازندران.
۲۱. کونتز، هارولد و دیگران (۱۳۷۷). اصول مدیریت، ترجمه محمدهادی چمران. تهران: دانشگاه صنعتی شریف.
۲۲. معین، محمد (۱۳۷۵). فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۲۳. منصور، جهانگیر (۱۳۸۹). مجموعه قوانین و مقررات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. تهران: نشر دیدار، چاپ پنجم.
۲۴. میرخلیلی، سید محمود (۱۳۸۵). پیشگیری وضعی از جرایم با نگاهی به سیاست جنایی، پایان نامه دکتری، دانشگاه تهران.